

Scenekunsten er ikke lig med scenekunstens institutioner

TEATERRAPPORT Hvis scenekunsten skal forny sig, så er det ikke gjort med en rapport. Vil kulturpolitikerne fremtidssikre og skabe scenekunst med eksportværdi, så kræver det et godt øje for entreprenørerne indenfor dansk scenekunst.

Af Nina Larissa Bassett, Tina Tarpgaard, Anette Asp Christensen og Christine Fentz

At skabe veje til det nye

Fornyelse og udvikling handler om at sætte processer i gang. Hvis det nye skal vinde fodfæste og synlighed, kræver det de rigtige strukturelle og økonomiske forudsætninger. Fornyelse forudsætter risikovillig investering. Det har de tre medlemmer af Kulturministeriets Teaterudvalg, som for nylig præsenterede den længe ventede rapport ”Scenekunst i Danmark - Veje til Udvikling” tilsyneladende også tænkt.

Teaterrapporten antyder mulige rammer for udviklingen af det samlede scenekunst-område. Den nævner den ikke-institutionelle scenekunst som et væsentligt sted at sætte ind. Uafhængige Scenekunstnere (US) mener, at dette først og fremmest må udmøntes i anerkendelse af de decentrale, frie scenekunstnetværk - de skal fremover have deres berettigede plads i lovgivningen. Hvis scenekunsten skal forny sig, så er det ikke gjort med en rapport. Danmark skal have en ny teaterlov. Den slags tager tid. Scenekunstens aktører indsender i disse uger høringssvar til rapporten, og Kulturministeren har annonceret en konference inden sommeren som led i denne proces.

Vil kulturpolitikerne fremtidssikre scenekunsten, så den også har den eftertragtede internationale appel og eksportværdi, så kræver det politisk handling og et godt øje for

entreprenørerne indenfor dansk scenekunst: De frie scenekunstnere. Her ligger der et stort udviklingspotentiale, som ikke må gå til spilde.

De mange forskellige organisationsformer indenfor dansk scenekunst har hver for sig deres stærke og svage sider. De hænger tæt sammen med den type scenekunst, der produceres og er derfor forudsætning for mangfoldigheden.

Naturligvis er det muligt for både store og små institutionsteatre at skabe nytænkende og aktuel scenekunst. Men det betyder ikke, at man fra politisk hold blot kan nøjes med at understøtte de kendte institutioner. Form og indhold hænger sammen, og selve organisationsformen og produktionsmåden kan begrænse mulighederne for fornyelse - eller understøtte den.

Hvem er vi og hvad kan vi?

Det frie felts kunstnere er ikke ukendte i offentligheden. De nomineres til og vinder Reumertpriser. De får også gode anmeldelser. Men deres arbejdsvilkår er stort set ukendte. Der går tit lang tid, før de nye udtryk, som udvikles i det frie felt, bliver "opdaget" af institutionerne. Nycirkus er et oplagt eksempel. Et andet er "devising". Denne metode, hvor udgangspunktet for en forestilling ikke er et manuskript, begynder nu at vinde indpas i de store teaterinstitutioner. Den har været brugt i en menneskealder i det frie felt - herunder også i det roste og internationalt anerkendte danske børneteater.

Den væsentligste forskel i forhold til de etablerede teatre er netop produktionsformerne. De peger ofte tilbage til gruppeteatrets flade strukturer og tilhørende arbejdsmetoder, og der er klare referencer til de "kunstneriske teatre" som igennem de sidste hundrede års teaterhistorie har stået for udvikling og fornyelse. Disse produktionsformer, karakteriseret ved en ligestilling af udtryksmidler, giver plads, i tid og rum, til afsøgning af udtryk og metoder på tværs af discipliner og fagligheder. Proces og interaktion vægtes, præcis som Teaterrapporten nævner. Dans, fysisk teater, billedkunst og dramatik blandes med nyere tilgange som live art, steds-specifikke og konceptuelle værker, inddragelse af de nye medier. Genrer opløses og indlejres i nye former.

Det frie scenekunsthelt er kendetegnet ved en høj grad af fleksibilitet og entreprenørånd: Små produktionsenheder, ledet af én eller to personer. Med ofte små midler ansættes skuespillere, dansere, performere, scenografer, billedkunstnere, lyd- og lysdesignere og mange andre specialister til de enkelte projekter. Blandt de frie scenekunstnere ser vi en tiltagende bevægelse over grænserne, og en høj grad af erfarings- og videnudveksling. De freelance-arbejdende scenekunstnere opererer i en global verden og deltager i arbejdsophold og workshops. De opdyrker nye netværks-relationer, grænseoverskridende samarbejder og sikrer DANSK tilstedeværelse på internationale festivaler. På disse punkter henviser Teaterrapporten imidlertid primært til dansen, selv om det frie felt samlet set faktisk opfylder Teaterrapportens anbefalinger. Her vil vi påpege, at det frie felt omfatter dansen og netop er karakteriseret ved at overskride genretænkning. Derfor må den lange række af udviklingsmuligheder, som nævnes i forbindelse med dansen, også omfatte den frie scenekunst.

Udvikling og fornyelse af kunstneriske udtryk handler i høj grad om de *fleksible* rammer, der er til stede for produktionen - fysisk, organisatorisk, såvel som økonomisk. Den kunstneriske æstetik og etik er ikke noget, der tilføjes undervejs. For at gøre en lang og spændende historie kort: Måden man producerer på er bestemmende for det kunstneriske resultat. Det gælder for det frie felt såvel som for institutionsteatrene.

Samarbejde på tværs

Teaterrapporten giver klart udtryk for det væsentlige i at skabe flere berøringsflader mellem institutionsteatre, de mindre byscener og egnsteatre, projektteatrene og de frie kunstnere. Scenekunstens aktører må udtænke nye måder at samarbejde på for at kunne præsentere scenekunst med aktualitet, engagere og udvide sit publikum og vinde et nyt.

Uafhængige Scenekunstnere, kan - som interesseorganisation for det frie scenekunsthelt - kun bakke op om ønsket om mere udveksling og større berøringsflader, men den udvikling kommer ikke af sig selv. Så længe beslutningstagerne sætter kikkerten for det blinde øje, når det gælder det frie felt, bliver ansvaret for feltets muligheder og

synlighed lagt ensidigt på de eksisterende institutioner. Det skaber ikke synergi, men signalforvirring, eftersom institutionsteatrene har deres egen profil og dagsorden at tage vare på.

Under de betingelser er det svært at få synliggjort den frie scenekunstners selvstændige profil. Selvom samarbejde er godt og fortsat vil være en del af fremtiden, løser det ikke problemet: At give det frie felts kunstnere en ligeværdig og selvstændig position, anerkendt som et væsentligt, dynamisk og produktivt felt i dansk scenekunst i egen ret. Ligestilling vil sætte gang i den ønskede dynamik og give plads til hele scenekunstens mangfoldighed, og også være til gavn for et kræsent og ligeså mangfoldigt publikum.

En nødvendig undersøgelse

De mange års usynlighed gør, at det frie scenekunsthelt har brug for en samlet redegørelse, der hviler på et solidt videnskabeligt fundament, og som ikke påtvinger feltet irrelevante genreopdelinger. Denne kortlægningsopgave blev betonet på US' konference *Creating Conditions* i sommeren 2009 og i US' nyudgivne materialesamling "Rå Hvidbog".

I interesseorganisationerne for det frie felt - De Frie Koreografer og US, ved vi følgende: Alle medlemmer er freelance-arbejdende kunstnere. De fleste med egen teatergruppe eller kompagni. Ganske få grupper har driftstilskud, og langt størstedelen af de frie scenekunstgrupper er uden "mursten", dvs. uden spille- og øvelokaler. Kunsten og dens institutioner er ikke uafhængig af samfundets udvikling og politiske prioriteringer. Årsagen til "usynligheden" er delvis historisk: I Danmark var vi i en årrække været dygtige til at skabe mindre teaterinstitutioner. Vore nordiske nabolande havde en anden udvikling. Her er det i dag anerkendt, at scenekunsten har - og har brug for - et ikke-institutionaliseret, frit felt, mens man i Danmark er standset ved de små teatre. Hvis en ny teaterlov på forsvarlig vis skal rumme hele landskabet, er der brug for en redegørelse, der synliggør feltet. Udgangspunktet kan tages i rapporten "Spot på Danmarks skjulte teaterskat" fra 2008, som redegjorde for børneteaterområdet.

Det er en opgave for hele scenekunstheltområdet at være med til at skabe et ordentligt

grundlag at tale ud fra. Når Kitten Wagner i sit debatindlæg i Politiken d. 2. maj beklager sig over, at arbejdet med at kortlægge, diskutere og evaluere tager tid – tid som går fra den kunstneriske virksomhed - så er det set fra vores side en kortsynet holdning - på grænsen til at virke arrogant. Sådan er det givetvis ikke ment - det er kun endnu et eksempel på, at for få ser hele landskabet på én gang. Det frie felt ønsker mangfoldigheden og ser sig ikke i modsætning til institutionerne. Men det er blevet tid til at sætte spørgsmålstegn ved den selvfølgelighed, hvormed man hidtil har betragtet scenekunsten som lig med scenekunstens *institutioner*.

Vækstlag og andre vækster

I dag er det sådan, at den økonomiske faktor presser sig ned gennem et gennemkontrolleret, hierarkisk opbygget system. Logikken er, at størst er bedst og ligger øverst. De enkelte led i systemet er bundet af resultatkontrakter, øremærkede midler og i nogle tilfælde politisk udpegede bestyrelsesmedlemmer. Nederst i tilskudshierakiet har vi de frie, professionelle scenekunstgrupper og scenekunstnere, som - hvis de overhovedet noteres - ofte går under betegnelsen 'vækstlag'.

I toppen har vi institutioner, som ofte benævnes flagskibe eller fyrtårne. Den senest tilkomne metafor er 'spydspids': Det ikke-institutionelle felt har ifølge teaterrapporten "en afgørende spydspidsfunktion i forhold til hele teaterområdet, idet eksperimenter er netop deres kerneydelse og eksistensberettigelse." (s. 40)

Metaforer er altid farlige - en klog mand har sagt, at de er som isbjerge, den største del ligger under vandoverfladen og kan ikke ses. Spydspids er ikke det værste bud og US er enig i substansen. Men det frie felt er ikke til for blot at bringe nye trofæer til de gamle kæmper. Feltet rummer opdagelsesrejsende i ukendt terræn, nysgerrige efter mødet med endnu navnløse vækster, oplevelser, metoder, der kan fremelskes til den endnu ukendte morgendag.

Til både det frie og til det institutionelle felt findes der naturligvis vækstlag: Semiprofessionelle, folk under uddannelse, etc. Dette felt bør også indtænkes i den kommende teaterlov. Men at benævne både det reelle vækstlag og det frie, professionelle felt under ét i tale, tænkning og lovgivning, er en fastholdelse i uproduktive og hierarkiske strukturer, som hører fortiden til. Også her ser det ud til, at vi, uanset metaforene, er enige med Teaterrapportens konklusioner.

Ligestilling

Skal scenekunstens strukturer omtænkes, så må måden man giver tilskud på også forandres. Forslaget om blot at frigive midlerne fra billettilskudsordningen til en udviklingspulje er en utilstrækkelig løsning og vil ramme en lang række frie scenekunstnere, bl.a. de, som arbejder indenfor børneteaterområdet og som i forvejen er økonomisk pressede. Hvis kravet er udvikling over hele linjen og i tilgift "udgiftsneutralitet", virker det langt mere logisk, at alle støttede teatre afgiver en procentdel af deres støtte til puljen. Et forslag, der også er formuleret i rapporten og hvis rimelighed Teaterudvalget bakkede op om ved en paneldebat på Københavns Universitet.

Sådan som scenekunsten i den eksisterende konstruktion er støttet, kontrolleret og organiseret, er det indlysende, at også Det Kongelige Teater må være med i ordningen.

Det er forståeligt at Skuespilschefen ved Det Kongelige Teater, Emmet Feigenberg, reagerer (Pol. 4. maj 2010). Det Kongelige Teater er en omfattende virksomhed, som er dyr at opretholde. Men der er for så vidt ingen hindring for, at store institutionsteatre i langt højere grad åbner dørene for det nye og mere eksperimenterende og er med til at skabe samarbejder og fx. intensive arbejdsophold for frie scenekunstnere. Forløb, der på sigt kunne udmønte sig i produktioner, hvor de medvirkende frie scenekunstnere fik mulighed for at vise deres egen profil. Måske vil de store institutioner på den måde være i stand til at tiltrække et yngre, nysgerrigt publikum. En sådan tanke står ikke i modsætning til, at Det Kongelige Teater har som væsentlig opgave at fastholde og vedligeholde traditionen.

Ægte dialog

Ifølge Teaterudvalget skal midler og initiativer varetages af et udvidet Scenekunstudvalg. Her mener vi, at der er behov for transparens i beslutningsprocesser og i fordelingen af midler. Hvis et udvidet Scenekunstudvalg skal kunne løse opgaver, som spreder sig over scenekunstens mange udtryk, kræver det sparringspartnere. Fx et uafhængigt råd af aktive repræsentanter fra hele scenekunstens område. Som led i en reel demokratiseringsproces, bør Scenekunstudvalg og et sådant råd samle hele

området til høring minimum hvert andet år, hvor fokusområder og begrundelser for særlige initiativer diskuteres, visioner fremlægges, og hvor områdets aktører indbydes til at komme med oplæg: En ægte dialog om scenekunsten.

Ord skal blive til politisk handling

Teaterudvalget peger på behov, der skal tackles, hvis scenekunsten skal fortsætte stærkt ind i det nye årtusinde. Rapporten er imidlertid mere et visionsindspark end et håndgribeligt forandringsforslag. Det kan man kun betragte som positivt. For det første har vi nu et godt grundlag for at kunne diskutere scenekunstens fremtid, især hvad angår en ny teaterlov. For det andet fordi vi - som rapporten også påpeger - nu må tage fat på spørgsmålet om uddannelserne, som skal følge med de nye kunstneriske udtryk og produktionsformer. For det tredje og måske det mest væsentlige, fordi det er nødvendigt med seriøse tilkendegivelser fra politisk side om det økonomiske grundlag for realiseringen af den tiltrængte lovrevision.

US' "Rå Hvidbog" og Teaterudvalgets "Veje til Udvikling" peger på hver sin måde på, at der findes rige udviklingsmuligheder i dansk scenekunstliv. Disse udviklingsmuligheder skal nødig tabes på gulvet på grund af manglende vilje til at betrede nye veje.

En hjørnesten for udviklingen af området - som udvalget også peger på (s.40) er den nye åbne scene i København, som - sammen med en tilsvarende i Århus - skal være det frie felts platform, en forudsætning for ligestilling og synlighed.

Uafhængige Scenekunstnere opfordrer til en seriøs politisk opfølgning på Teater-rapportens anbefalinger, en opfølgning, der går i dialog med hele scenekunstområdet. Der er brug for ansvarsfuld og modig handling, der sikrer, at visionsdebatten ikke kører fast i skyttegravene mellem allerede afgrænsede territorier.

Faktaboks

Nina Larissa Bassett - Kunstnerisk leder af TeaterKUNST. Ordførende for Uafhængige Scenekunstnere (US)

Tina Tarpgaard - Kunstnerisk leder af Recoil Performance Group.

Bestyrelsesmedlem i US

Anette Asp Christensen - Kunstnerisk leder af Out of Joint produktion.

Bestyrelsesmedlem i US

Christine Fentz – Kunstnerisk leder af Secret Hotel. Tidligere ordførende for US